

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

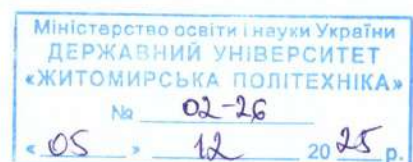
на дисертаційну роботу Кучменка Віталія Олександровича
на тему «Євроінтеграційні імперативи трансформації державного управління
антитерористичною безпекою України», подану на здобуття наукового
ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю
25.00.05 – державне управління в сфері державної безпеки та охорони
громадського порядку

Актуальність теми дослідження

Сучасні безпекові виклики, спричинені повномасштабною збройною агресією проти України, трансформацією терористичних загроз та поглибленням євроінтеграційних процесів, зумовлюють об'єктивну необхідність перегляду усталених підходів до державного управління антитерористичною безпекою. У цих умовах особливої актуальності набуває наукове осмислення євроінтеграційних імперативів як системоутворюючих чинників трансформації управлінських моделей, інституційних механізмів і стратегій протидії тероризму в Україні.

Практична цінність роботи також полягає у можливості застосування її результатів для підвищення інституційної спроможності органів публічного управління, розвитку міжвідомчої координації, удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та впровадження превентивних, ризик-орієнтованих управлінських моделей у сфері антитерористичної безпеки. Матеріали дисертації можуть бути використані в освітньому процесі при підготовці та підвищенні кваліфікації публічних службовців, а також у подальших наукових дослідженнях проблем безпеки та євроінтеграції. Таким чином, обрана тема дисертації є актуальною не лише з огляду на сучасні безпекові виклики, а й з позицій розвитку галузі науки державного управління, оскільки сприяє формуванню нових теоретико-методологічних підходів і практичних рішень щодо трансформації державного управління антитерористичною безпекою України в умовах європейської інтеграції.

Зазначене підтверджує своєчасність та актуальність проведеного Кучменком В.О. наукового дослідження на тему «Євроінтеграційні імперативи трансформації державного управління антитерористичною безпекою України».

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Наукові результати, теоретичні положення та практичні пропозиції, викладені в дисертації, характеризуються системністю та чіткою структурованістю викладу. Достовірність та аргументованість отриманих наукових результатів забезпечується комплексним опрацюванням широкої джерельної бази, що включає законодавчі акти, міжнародні та національні нормативні документи, результати провідних наукових досліджень українських та закордонних вчених, а також ґрунтовним аналізом актуальних статистичних даних.

Тема дисертаційної роботи є актуальною та практично значущою, що, зокрема, підтверджується зв'язком з науково-дослідною роботою за темами Державного університету «Житомирська політехніка»: «Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів» (номер державної реєстрації 0120U103443); «Інноваційні механізми публічного управління та адміністрування» (номер державної реєстрації 0121U111051); «Розвиток методології та інструментів судової економічної експертизи для оцінки економічних збитків» (номер державної реєстрації 0125U001630); «Розробка інструментів державного фінансового аудиту та державного експортного контролю» (номер державної реєстрації 0125U002795). У межах тем дисертантом проведені дослідження, пов'язані з розробкою методологічних та організаційних положень трансформації державного управління антитерористичною безпекою в умовах євроінтеграційних процесів.

Основні положення й висновки дисертації Кучменка Віталія Олександровича відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора наук. Розкриттю теми дослідження та виконанню поставлених завдань сприяла вірно обрана логічна структура дисертації.

На досягнення мети дисертаційної роботи автором було сформовано та послідовно виконано такі завдання: оцінити публікаційну активність з проблем державного управління антитерористичною безпекою в Україні та світі; визначити ознаки тероризму, а також структуру і зміст типології тероризму як загрози національній та міжнародній безпеці; обґрунтувати склад та змістовні властивості теорій тероризму як підґрунтя трансформації державного управління антитерористичною безпекою; розкрити ключові властивості інституційної структури безпекового простору ЄС в умовах його

розширення як концептуальної основи формування євроінтеграційних імперативів державного управління антитерористичною безпекою України; окреслити напрями розвитку системи протидії тероризму в ЄС як підґрунтя трансформації державного управління антитерористичною безпекою України; визначити напрями трансформації методології державного управління антитерористичною безпекою в умовах євроінтеграції; проаналізувати стан антитерористичної безпеки України на основі глобального індексу тероризму; надати кримінально-правову характеристику забезпечення антитерористичної безпеки України; проаналізувати системні проблеми державного управління антитерористичною безпекою; оцінити сучасний стан антитерористичної безпеки країн-членів ЄС; обґрунтувати особливості структури системи державного управління антитерористичною безпекою країн-членів ЄС; визначити особливості державного регулювання антитерористичною безпекою країн-членів ЄС; розробити правовий механізм державного управління антитерористичною безпекою України відповідно до євроінтеграційних імперативів; визначити напрями трансформації інституційного механізму державного управління антитерористичною безпекою України в умовах євроінтеграції; обґрунтувати складові розвитку міжнародної співпраці в контексті запобігання та протидії тероризму.

Представлені в дисертації наукові положення, висновки та практичні рекомендації мають ґрунтовну теоретико-методологічну основу, що спирається на фундаментальні засади науки державного управління. Достовірність отриманих результатів забезпечується системним застосуванням широкого спектру загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, а також критичним осмисленням і синтезом концептуальних підходів провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. В.О. Кучменком опрацьовано значний масив наукових джерел з різних галузей знань, що свідчить про міждисциплінарний характер проведеного дослідження та його комплексність. Обґрунтованість наукових положень та висновків підтверджується їх логічною узгодженістю з результатами теоретичного аналізу та емпіричних досліджень. Загалом, наукові результати дисертаційної роботи відзначаються високим рівнем теоретичної обґрунтованості та практичної значущості, що підтверджується комплексністю застосованої методології та глибиною проведеного аналізу.

Наукове значення дисертації, достовірність і новизна наукових положень підтверджуються теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження, апробацією його результатів під час проведення науково-

комунікативних заходів. До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дослідження, слід віднести такі:

- вперше систематизовано та кластеризовано сучасні теорії тероризму за п'ятьма основними вимірами (філософсько-етичним, соціально-культурним, психологічним, політологічним і комунікативним) із застосуванням принципів інтердисциплінарності, дуальності тероризму й контртероризму, контекстуальної релевантності, що дозволило створити комплексну пояснювальну модель тероризму як динамічного суспільного феномену;

- вперше розроблено комплексний міжнародно-правовий механізм державного управління антитерористичною безпекою в умовах інтеграції України до європейського безпекового простору, який ґрунтується на ключових напрямках міжнародної співпраці з інституціями протидії тероризму та фінансуванню тероризму, а також на взаємодії з правоохоронними, розвідувальними, військовими та фінансовими суб'єктами протидії тероризму країн-членів ЄС та включає: вихідні положення (об'єкт, предмет, мету та завдання); об'єктні характеристики взаємодії та суб'єктний склад; напрями розвитку з Євроюстом (розроблено правові, організаційні, інформаційні та процесуальні положення) та Європолем (обґрунтовано необхідність утворення центру взаємодії з Європолем та встановлення правових, організаційних і безпекових аспектів співпраці);

- вперше обґрунтовано багатоваріативний підхід до реалізації напрямів трансформації державного управління антитерористичною безпекою України в умовах євроінтеграційних процесів, що ґрунтується на вивченні зарубіжного досвіду країн-членів ЄС та передбачає виокремлення таких основних напрямів безпекової діяльності: розвідувальної (реалізується службами внутрішньої та зовнішньої розвідки); слідчої, оперативної, штурмової діяльності (реалізується правоохоронними та військовими організаціями, що функціонують в умовах одноособового або подвійного підпорядкування Міністерству внутрішніх справ України та Міністерству оборони України); протидії фінансуванню тероризму (реалізується спеціальними органами, наділеними поліцейськими, військовими та адміністративними повноваженнями);

- удосконалено типологію тероризму, що охоплює такі класифікаційні ознаки: 1) за критерієм суб'єкта терористичної діяльності – державний та антидержавний; 2) за критерієм мотивації – політичний і неpolітичний; 3) за тактикою злочинця – регресивний, оборонний і наступальний; 4) за програмними цілями терористичних організацій – прямий каузальний, непрямий каузальний і пропагандистський; 5) за територіальним поділом – внутрішньодержавний, міжнародний і сепаратистський; 6) за напрямом

терористичної дії – екологічний, кібертероризм, псевдопартійний, міський партизанський, небулярний (фанатичний), мафіозний, хаотичний, організована злочинність і релігійний; 7) за методами протидії – політичний, військовий, варіативний; 8) з точки зору об'єкта нападу – вибіркового і систематичного; 9) за ознакою здійснення – політичний, кримінальний, психологічний, військовий.

- удосконалено модель нормативно-правового узгодження відсутності конституційного закріплення «антитерористичного режиму» шляхом формування спеціального правового механізму для забезпечення легітимності застосування спеціальних заходів протидії тероризму без запровадження воєнного стану та відповідності міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини. Зазначену модель обґрунтовано на основі тривимірного аналізу імплементації Директиви (ЄС) 2017/541 про боротьбу з тероризмом крізь призму законодавчого, інституційного та техніко-правового вимірів, що дозволило виявити критичні прогалини у правовому регулюванні, зокрема у частині визначення публічного підбурювання до тероризму, вербування, здійснення поїздок з терористичною метою;

- удосконалено комплексну методологію державного управління антитерористичною безпекою в умовах євроінтеграції, яка на відміну від існуючих підходів системно поєднує класичні методи державного управління з євроінтеграційними вимогами та передбачає функціональну диференціацію суб'єктів реалізації за дев'ятьма напрямками. Запропоновано інтегровану модель методологічних підходів, що охоплює системний, інституційний, процесний, ситуаційний, євроінтеграційний та ризик-орієнтований підходи у їх взаємодії та взаємодоповненні, що дозволяє забезпечити адаптацію національної системи антитерористичної безпеки до стандартів ЄС при збереженні її ефективності у протидії специфічним загрозам в умовах гібридної війни;

- удосконалено модель реформування системи координації антитерористичної діяльності через трансформацію Антитерористичного центру при СБУ з вертикально-ієрархічної структури радянського типу в горизонтальну міжвідомчу платформу за аналогією з європейським комітетом COSI або механізмом PCR, що дозволить підвищити оперативність та ефективність реагування на гібридні загрози через децентралізацію повноважень та посилення ролі експертно-аналітичної складової;

- набули подальшого розвитку обґрунтування, що сучасна архітектура кризового реагування ЄС базується на трирівневій системі управління (стратегічному, оперативному, технічному рівнях) й забезпечує ефективну

вертикальну та горизонтальну координацію дій суб'єктів безпекової політики, а ключовим інструментом її адаптивності визначено механізм Інтегрованого політичного реагування на кризи (IPCR);

- набули подальшого розвитку ідентифікація напрямів становлення та розвитку наукового знання у сфері антитерористичної безпеки, що ґрунтується на застосуванні бібліометричного аналізу досліджень з питань протидії тероризму;

- набули подальшого розвитку напрями трансформації національної системи антитерористичної безпеки в умовах еволюції загроз – від локального екстремізму до повномасштабного державного тероризму рф. Виявлено критичні дисфункції міжвідомчої координації, зумовлені фрагментарністю інформаційних ресурсів та відсутністю єдиної автоматизованої платформи обміну даними між СБУ, МВС та іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони;

- набули подальшого розвитку обґрунтування, що ефективність нової безпекової архітектури ЄС забезпечується законодавчою синергією Директиви (ЄС) 2022/2557 про стійкість критичних суб'єктів, Директиви (ЄС) 2022/2555 про кібербезпеку та Регламенту (ЄС) 2022/2065 про цифрові послуги, базується на автоматичній кроссекторальній взаємодії та функціонуванні транскордонних механізмів реагування, зокрема EU-CyCLONe, тоді як для України імплементація відповідних європейських стандартів, започаткована прийняттям Закону України № 1882-IX, у поєднанні з унікальним національним досвідом трирівневого фізичного захисту енергетичної інфраструктури, виступає стратегічною основою формування сучасної системи оборони та повоєнного відновлення відповідно до принципу «відбудувати краще»;

- набули подальшого розвитку правова оцінка кримінальних кодексів країн-членів ЄС (Іспанія, Італія, Франція, Німеччина), що дало змогу виокремити їх спільні та відмінні риси.

Досить високий рівень наукової новизни результатів дисертаційної роботи Кучменко В.О. свідчать про його спроможність здійснювати вагомі наукові дослідження та обізнаність в об'єктному полі проведеного дослідження.

Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях

Теоретичні положення і практичні рекомендації, що сформульовані в дисертаційній роботі, достатньою мірою відображені в публікаціях: 44 наукових працях, з них: 2 колективні монографії; 8 статей у зарубіжних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та

WoS; 21 стаття у наукових фахових виданнях України; 10 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Результати, висновки і рекомендації дослідження є особистим досягненням дисертанта. Персональний внесок Кучменка В.О. в спільну наукову роботу зазначено у переліку опублікованих праць за темою дисертації.

Всі наведені праці мають значний внесок в розбудову науки з державного управління.

Оцінка оформлення дисертації та академічної доброчесності автора

Оформлення дисертації здійснено відповідно до чинних вимог Міністерства освіти і науки України. Зміст дисертаційної роботи логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньою мірою розкритий. В дисертаційній роботі відсутні академічний плагіат, фальсифікації та фабрикації.

Практичне значення дисертаційної роботи

Значну кількість концептуальних положень роботи доведено до рівня практичних пропозицій. Довідки щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження підтверджують теоретичну значущість та практичне значення дисертації. Зокрема, пропозиції, що відображені в дисертації, використані в діяльності суб'єктами державного управління та закладів вищої освіти, зокрема:

- Бюро економічної безпеки України (акт впровадження від 03.07.2025 р.);
- Управління інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Житомирської обласної військової адміністрації (довідка про впровадження №410/02-07 від 23.07.2025 р.);
- Департамента кіберполіції відділу протидії кіберзлочинам в Житомирській області (довідка про впровадження №38/108-2025 від 08.08.2025 р.);
- Житомирського районного управління поліції №1 Головного управління Національної поліції в Житомирській області (довідка про впровадження №б/н від 29.07.2025 р.);
- Управління Служби безпеки України в Житомирській області (довідка про впровадження №б/н від 12.08.2025 р.);
- Державного університету «Житомирська політехніка» (довідка № 44-18.00/262 від 25.02.2025 р.).

Отримані результати від впровадження пропозицій автора підтверджують значний внесок в розбудову науки з державного управління.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Дисертаційна робота Кучменка В.О., як і будь-яке наукове дослідження, містить у собі дискусійні положення, які, не знижуючи цінність дослідження, потребують більш детального опрацювання та пояснення, зокрема:

1. Центральними позиціями дисертаційної роботи автором визначено державне управління антитерористичною діяльністю та європейські імперативи трансформації останнього. В контексті цього, автору варто б було надати тлумачення як поняття «державне управління антитерористичною діяльністю», так і поняття «європейські імперативи», оскільки вірно ідентифікована термінологія формує науково обґрунтований тезаурус будь-якої науки, що є її основою.

2. Пункт 1.2 «Типологія тероризму як загрози національної безпеки» дисертаційної роботи перенасичений цитуванням, якого можна було б уникнути за авторського опрацювання тексту.

3. Досить важливим та суттєвим вбачається розгляд автором інституційного механізму державного управління антитерористичною безпекою України в умовах євроінтеграції та пропозиції щодо його удосконалення. Втім, вбачається за необхідне опрацювання розширеної структури такого механізму в Україні з чіткою вказівкою всіх його суб'єктів.

4. На сьогодні Україна завершили етап скринінгу законодавства на предмет відповідності праву ЄС. З тексту дисертації не зовсім зрозуміло яким чином його результати вплинули на правовий механізм державного управління антитерористичною безпекою України в умовах євроінтеграції.

5. Значну увагу в дисертаційній роботі привертає сформований автором потужний Комплексний міжнародно-правовий механізм державного управління антитерористичною безпекою в умовах євроінтеграційних процесів. Втім, його суб'єктний склад відрізняється від описаного раніше суб'єктного складу інституційного механізму державного управління антитерористичною безпекою України, що потребує додаткового пояснення.

У той же час, слід відзначити, що вказані зауваження не знижують загальної наукової та практичної цінності роботи і не впливають на позитивну оцінку дисертації Кучменка Віталія Олександровича.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Кучменка Віталія Олександровича на тему «Євроінтеграційні імперативи трансформації державного управління антитерористичною безпекою України» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на вельми актуальну тему. Вона містить теоретичні та методологічні засади, розробки науково-практичних рекомендацій щодо розвитку державної політики у сфері антитерористичної безпеки та механізмів адаптації національної системи протидії тероризму до стандартів Європейського Союзу.

Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Наукові результати проведених досліджень опубліковані у фахових виданнях. На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Кучменка Віталія Олександровича на тему «Євроінтеграційні імперативи трансформації державного управління антитерористичною безпекою України» відповідає вимогам пунктів 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а саме: є завершеною самостійною кваліфікованою науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати в галузі науки державного управління, що розв'язують конкретну наукову проблему, а її автор – Кучменко Віталій Олександрович заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління в сфері державної безпеки та охорони громадського порядку.

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
начальник Чернівецького управління
Департаменту внутрішньої безпеки
Національної поліції України

К.В. Малишев